

تئاساي مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی در محیط های آموزشی با تاکید بر آموزه ها اسلامي

تأليف:

منصوره صالحی

ویراستار علمی:

دکتر نیکو دیالمه

دکتر میترا عزتی

دانشگاه امام صادق

حوزه معاونت پژوهشی و فناوری
دانشگاه امام صادق (ع)
پردیس خاوران

شناسایی مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی در محیط‌های آموزشی (با تأکید بر آموزه‌های اسلامی)
تألیف: منصوره صالحی ■ ویراستاران علمی: دکتر نیکو دیالمه و دکتر میترا عزتی ■ تهیه شده در دفتر نشر
آثار علمی حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق (ع) - پردیس خاوران
ناشر: دانشگاه امام صادق (ع) و پردیس خاوران ■ چاپ اول: ۱۳۹۲ ■ قیمت: ۹۵۰۰۰ ریال
شمارگان: ۷۰۰ نسخه ■ چاپ و صحافی: هوشنگی ■ شابک: ۳-۳۴۳-۲۱۴-۶۰۰-۹۷۸

همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

□□□□

• فروشگاه اینترنتی: www.ketabesadiq.ir

• مراکز پخش اصلی:

۱. انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)

تهران، بزرگراه شهید چمران، پل مدیریت

تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲ صندوق پستی: ۵۹-۱۴۵۵

E-mail: sale@ketabesadiq.ir

E-mail: management@ketabesadiq.ir

۲. دفتر نشر آثار علمی حوزه معاونت پژوهشی و فناوری دانشگاه امام صادق (ع) - پردیس خاوران

تهران، شهرک قدس، بلوار فرحزادی، خیابان شهید طاهرخانی

تلفن: ۲۲۰۶۵۴۳۷، ۲۲۰۹۴۹۰۱۳، نمابر: ۲۲۰۶۵۴۳۷

E-mail: nashreasar@isuw.ac.ir

□□□□

سرشناسه: صالحی، منصوره، ۱۳۵۶ -

عنوان و نام پدیدآور: شناسایی مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی در محیط‌های آموزشی با تأکید بر آموزه‌های اسلامی / تألیف منصوره صالحی؛ ویراستار علمی نیکو دیالمه، میترا عزتی.

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، دانشگاه امام صادق (ع)، واحد خاوران، ۱۳۹۲

مشخصات ظاهری: ۳۱۶ ص.

شابک: ۳-۳۴۳-۲۱۴-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: فرهنگ سازمانی - جنبه‌های مذهبی - اسلام

موضوع: فرهنگ سازمانی

شناسه افزوده: دیالمه، نیکو، ۱۳۴۳ -، ویراستار

شناسه افزوده: عزتی، میترا، ویراستار

شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)

شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)، واحد خاوران

رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ ۹ش ۲ص / ۱/۲۲۰ BP

رده بندی دیویی: ۲۸۳۴/۲۹۷

شماره کتابشناسی ملی: ۳۳۰۲۵۵۵

فهرست مطالب

۱۵.....	سخن ناشران.....
۱۷.....	پیشگفتار.....
۲۱.....	بخش تحت: کلیات.....
۲۳.....	فصل ۱. کلیات موضوع.....
۲۳.....	۱-۱. مقدمه (بیان مسأله).....
۲۶.....	۲-۱. مباحث مورد نظر در این بررسی.....
۲۶.....	۳-۱. ضرورت و اهمیت فرهنگ سازمانی.....
۲۹.....	فصل ۲. مبانی مدیریتی.....
۲۹.....	۱-۲. مقدمه.....
۲۹.....	۲-۲. تاریخچه.....
۳۰.....	۳-۲. تعریف فرهنگ.....
۳۲.....	۴-۲. ویژگی‌های فرهنگ.....
۳۳.....	۵-۲. تعریف سازمان.....
۳۴.....	۶-۲. فرهنگ سازمانی.....
۳۷.....	۷-۲. ویژگی‌های فرهنگ سازمانی.....
۳۸.....	۸-۲. شکل‌گیری فرهنگ سازمانی.....
۳۹.....	۱-۸-۲. سازگاری و بقاء بیرونی.....
۴۱.....	۲-۸-۲. انسجام و هماهنگی درونی.....

- ۹-۲. رمزگشایی فرهنگ سازمانی ۴۳
- ۱۰-۲. عناصر و مولفه‌های فرهنگ سازمانی ۴۴
- ۱۱-۲. تأثیر و تأثرات فرهنگ سازمانی ۴۵
- ۱۲-۲. نقش فرهنگ سازمانی ۴۷
- ۱۳-۲. تجارب فرهنگ سازمانی شرکت‌های موفق ۴۷
- ۱۴-۲. فرهنگ قوی و فرهنگ ضعیف ۵۰
- ۱۵-۲. فرهنگ سالم و فرهنگ بیمار ۵۳
- ۱-۱۵-۲. فرهنگ‌های بیمار ۵۳
- ۲-۱۵-۲. فرهنگ‌های سالم ۵۵
- ۱۶-۲. طبقه‌بندی الگوهای فرهنگ سازمانی ۵۶
- ۱-۱۶-۲. الگوی پارسونز ۵۶
- ۲-۱۶-۲. طبقه‌بندی "کوبین" و "مک گارس" ۵۷
- ۳-۱۶-۲. انواع فرهنگ سازمانی از دیدگاه "فرن هام" و "گانتر" ۵۷
- ۳-۱۶-۲. الگوی فرهنگ سازمانی پیترز و واترمن ۵۸
- ۴-۱۶-۲. الگوی ویلیام اوچی ۶۰
- ۵-۱۶-۲. الگوی میلر ۶۱
- ۶-۱۶-۲. الگوی فرهنگ سازمانی جفری سانی فیلد ۶۲
- ۷-۱۶-۲. الگوی فرهنگ سازمانی دنیسون ۶۳
- ۸-۱۶-۲. الگوی لیتوین و استرینگر ۶۷
- ۹-۱۶-۲. الگوی هافستد و هاریسون ۶۸
- ۱۰-۱۶-۲. الگوی کرت لوین ۶۹
- ۱۱-۱۶-۲. الگوی دیویس ۶۹
- ۱۲-۱۶-۲. الگوی کبیا ۷۰
- ۱۳-۱۶-۲. الگوی زارعی متین ۷۰
- ۱۴-۱۶-۲. الگوی شرمرهورن ۷۱
- ۱۵-۱۶-۲. الگوی چند سطحی فرهنگ گاکلیاردی ۷۳
- ۱۶-۱۶-۲. الگوی کامینگز و وارلی ۷۴
- ۱۷-۱۶-۲. الگوی مهندسی فرهنگی کاووسی و قیومی ۷۵

۱۸-۱۶-۲. الگوی شاین	۷۷
۱۷-۲. مدیریت فرهنگ سازمانی	۱۰۷
۱۸-۲. تاکتیک‌های جامعه‌پذیری سازمانی	۱۰۹
۱۹-۲. مقایسه تطبیقی دیدگاه‌های مختلف نسبت به فرهنگ سازمانی	۱۱۰
فصل ۳. مبانی اسلامی	۱۱۳
۱-۳. مقدمه	۱۱۳
۲-۳. مدیریت اسلامی	۱۱۳
۳-۳. جهان‌بینی الهی و توحیدی	۱۱۵
۴-۳. مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی اسلامی	۱۱۶
جمع‌بندی	۱۶۰
فصل ۴. تحقیقات فرهنگ سازمانی	۱۶۵
۱-۴. تحقیقات خارج از کشور	۱۶۵
۲-۴. تحقیقات داخل کشور	۱۶۸
منابع بخش اول	۱۷۴
بخش دوم: روش‌شناسی مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی	۱۸۵
کلیات	۱۸۵
۱. روش‌شناسی موضوع	۱۸۶
۲. جامعه آماری و نمونه‌گیری	۱۸۶
۳. روش و ابزار گردآوری اطلاعات	۱۸۷
۴. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات	۱۸۸
منابع بخش دوم	۱۹۱
بخش سوم: مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی	۱۹۳
کلیات	۱۹۳
فصل ۱. مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی در دیدگاه‌های مدیریتی	۱۹۵
۱-۱. شناسایی مفروضات بنیادین فرهنگ سازمان‌های آموزشی در تئوری‌های مدیریتی	۱۹۵

فصل ۲. مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی اسلامی.....	۱۹۹
۱-۲. مقدمه.....	۱۹۹
۲-۲. تحلیل کیفی.....	۲۰۰
۳-۲. تحلیل کمی.....	۲۳۸
منابع بخش سوم.....	۲۵۴
بخش چهارم: نتایج مقایسه تطبیقی.....	۲۵۹
کلیات.....	۲۵۹
بخش پنجم: نتیجه‌گیری و مشاهدات.....	۲۶۹
فصل ۱. بحث و تفسیر یافته‌ها.....	۲۷۱
۱-۱. مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی در تئوری‌های مدیریتی.....	۲۷۱
۲-۱. مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی با تاکید بر آموزه‌های اسلامی.....	۲۷۳
۳-۱. بررسی تشابه و تفاوت‌های بین مفروضات بنیادین فرهنگ از دیدگاه تئوری‌های مدیریت و آموزه‌های اسلامی.....	۲۷۶
فصل ۲. پیشنهادها و توصیه‌ها.....	۲۸۱
الف) پیشنهادهای کاربردی.....	۲۸۱
ب) پیشنهادهای تحقیقاتی.....	۲۸۳
منابع بخش پنجم.....	۲۸۴
نمایه.....	۳۰۱

فهرست جداول

جدول ۱-۱. تعاریف فرهنگ سازمانی.....	۳۶
جدول ۲-۱. راهنمای انطباق بیرونی فرهنگ سازمانی.....	۴۰
جدول ۳-۱. راهنمای انطباق درونی فرهنگ سازمانی.....	۴۲
جدول ۴-۱. عناصر و مؤلفه‌های فرهنگ سازمانی.....	۴۵
جدول ۵-۱. مقایسه تئوری (A و J) با تئوری (Z).....	۶۱
جدول ۶-۱. فرهنگ سازمانی و انواع شخصیت سازمان‌ها.....	۶۲
جدول ۷-۱. دایره‌های زمانی ملل‌های مختلف.....	۸۵
جدول ۸-۱. تحلیل برنامه‌ریزی در مقاطع زمانی.....	۸۵
جدول ۹-۱. نگرش به کار در مقاطع زمانی.....	۸۶
جدول ۱۰-۱. تلقی‌های زمانی.....	۸۷
جدول ۱۱-۱. نگرش مدیریتی به تلقی‌های زمانی.....	۸۷
جدول ۱۲-۱. نمونه‌هایی از فرضیه‌های اساسی موجود در فرهنگ سازمانی.....	۱۰۵
جدول ۱۳-۱. مقایسه تطبیقی دیدگاه‌های لایه‌ای (سطوح فرهنگ) از فرهنگ سازمانی... ۱۱۱	۱۱۱
جدول ۱-۲. ضریب پایایی مفاهیم و مقوله‌های مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی در محیط‌های آموزشی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی.....	۱۸۸
جدول ۱-۳. نظریات لایه‌ای فرهنگ سازمانی.....	۱۹۶
جدول ۲-۳. مفاهیم مربوط به مقوله مبداء فاعلی از مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی اسلامی.....	۲۰۰
جدول ۳-۳. مفاهیم مربوط به مقوله انسان از مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی اسلامی... ۲۰۷	۲۰۷
جدول ۴-۳. مفاهیم مربوط به مقوله جهان از مفروضات بنیادی فرهنگ سازمانی اسلامی.....	۲۱۹
جدول ۵-۳. مفاهیم مربوط به مقوله زمان از مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی اسلامی.....	۲۲۲
جدول ۶-۳. مفاهیم مربوط به مقوله مکان از مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی اسلامی... ۲۳۳	۲۳۳
جدول ۷-۳. فراوانی و درصد نظر خبرگان در مورد تناسب زیر مفاهیم مفهوم ربوبیت با آیات و روایات.....	۲۳۸
جدول ۸-۳. آزمون فریدمن در مورد تناسب زیر مفاهیم ربوبیت با آیات و روایات.....	۲۳۸
جدول ۹-۳. شاخص‌های آزمون فریدمن در مورد تناسب زیر مفاهیم ربوبیت با آیات و روایات.....	۲۳۸
جدول ۱۰-۳. فراوانی و درصد نظر خبرگان در مورد تناسب زیر مفهوم با مفاهیم مقوله مبداء فاعلی.....	۲۳۹

جدول ۳-۱۱. فراوانی و درصد نظر خبرگان در مورد تناسب آیات و روایات با مفاهیم	۲۳۹
مقوله مبدا فاعلی	۲۳۹
جدول ۳-۱۲. آزمون فریدمن در مورد تناسب آیات و روایات با مفاهیم مقوله مبدا فاعلی.	۲۳۹
جدول ۳-۱۳. شاخص‌های آزمون فریدمن در مورد تناسب آیات و روایات با مفاهیم مقوله	۲۴۰
مبدا فاعلی	۲۴۰
جدول ۳-۱۴. فراوانی و درصد نظر خبرگان در مورد تناسب مفاهیم با مقوله مبدا فاعلی ...	۲۴۰
جدول ۳-۱۵. آزمون فریدمن در مورد تناسب مفاهیم با مقوله مبدا فاعلی و غایی	۲۴۰
جدول ۳-۱۶. شاخص‌های آزمون فریدمن در مورد تناسب مفاهیم با مقوله مبدا فاعلی و غایی	۲۴۰
جدول ۳-۱۷. فراوانی و درصد نظر خبرگان و رتبه آن در مورد تناسب آیات و روایات با	۲۴۱
مفاهیم مقوله انسان	۲۴۱
جدول ۳-۱۸. شاخص‌های آزمون فریدمن در مورد تناسب مفاهیم انسان با آیات و روایات	۲۴۱
جدول ۳-۱۹. آزمون فریدمن در مورد تناسب مفاهیم انسان با آیات و روایات	۲۴۲
جدول ۳-۲۰. فراوانی و درصد نظر خبرگان در مورد تناسب زیرمفهوم مربوط به مفهوم	۲۴۲
عبودیت با آیات و روایات	۲۴۲
جدول ۳-۲۱. فراوانی و درصد نظر خبرگان در مورد تناسب زیر مفهوم با مفاهیم مقوله انسان ...	۲۴۲
جدول ۳-۲۲. فراوانی و درصد نظر خبرگان در مورد تناسب مفاهیم با مقوله انسان	۲۴۳
جدول ۳-۲۳. شاخص‌های آزمون فریدمن در مورد تناسب مفاهیم با مقوله انسان	۲۴۳
جدول ۳-۲۴. آزمون فریدمن در مورد تناسب مفاهیم با مقوله انسان	۲۴۳
جدول ۳-۲۵. فراوانی و درصد نظر خبرگان در مورد تناسب زیرمفاهیم مفهوم تسخیر با	۲۴۴
آیات و روایات	۲۴۴
جدول ۳-۲۶. آزمون فریدمن در مورد تناسب زیرمفاهیم، مفهوم تسخیر با آیات و روایات.	۲۴۴
جدول ۳-۲۷. شاخص‌های آزمون فریدمن در مورد تناسب زیرمفاهیم، مفهوم تسخیر با	۲۴۴
آیات و روایات	۲۴۴
جدول ۳-۲۸. فراوانی و درصد نظر خبرگان در مورد تناسب مفهوم تسخیر با آیات و	۲۴۵
روایات	۲۴۵
جدول ۳-۲۹. فراوانی و درصد نظر خبرگان در مورد تناسب زیرمفاهیم با مفهوم تسخیر	۲۴۵
مقوله جهان	۲۴۵
جدول ۳-۳۰. آزمون فریدمن در مورد تناسب زیرمفاهیم با مفهوم تسخیر مقوله جهان ..	۲۴۵
جدول ۳-۳۱. شاخص‌های آزمون فریدمن در مورد تناسب زیرمفاهیم با مفهوم تسخیر	۲۴۵
مقوله جهان	۲۴۵
جدول ۳-۳۲. فراوانی و درصد نظر خبرگان در مورد تناسب مفهوم تسخیر با مقوله جهان ..	۲۴۶

جدول ۳-۳۳. فراوانی و درصد نظر خبرگان در مورد تناسب زیر مفاهیم آینده‌مداری از مقوله زمان با آیات و روایات.....	۲۴۶
جدول ۳-۳۴. آزمون فریدمن در مورد تناسب زیرمفاهیم مفهوم آینده‌مداری از مقوله زمان با آیات و روایات.....	۲۴۶
جدول ۳-۳۵. شاخص‌های آزمون فریدمن در مورد تناسب زیرمفاهیم مفهوم آینده‌مداری از مقوله زمان با آیات و روایات.....	۲۴۷
جدول ۳-۳۶. فراوانی و درصد نظر خبرگان در مورد تناسب زیر مفاهیم با مفهوم آینده‌مداری.....	۲۴۷
جدول ۳-۳۷. آزمون فریدمن در مورد تناسب زیرمفاهیم با مفهوم آینده‌مداری از مقوله زمان.....	۲۴۷
جدول ۳-۳۸. شاخص‌های آزمون فریدمن در مورد تناسب زیرمفاهیم با مفهوم آینده‌مداری از مقوله زمان.....	۲۴۷
جدول ۳-۳۹. فراوانی و درصد نظر خبرگان و رتبه آن در مورد تناسب مفاهیم مقوله زمان با آیات و روایات.....	۲۴۸
جدول ۳-۴۰. آزمون فریدمن در مورد تناسب مفاهیم مقوله زمان با آیات و روایات.....	۲۴۸
جدول ۳-۴۱. شاخص‌های آزمون فریدمن در مورد تناسب مفاهیم مقوله زمان با آیات و روایات.....	۲۴۹
جدول ۳-۴۲. فراوانی و درصد نظر خبرگان در مورد تناسب مفاهیم با مقوله زمان.....	۲۴۹
جدول ۳-۴۳. آزمون فریدمن در مورد تناسب مفاهیم با مقوله زمان.....	۲۴۹
جدول ۳-۴۴. شاخص‌های آزمون فریدمن در مورد تناسب مفاهیم با مقوله زمان.....	۲۵۰
جدول ۳-۴۵. فراوانی درصد نظر خبرگان و رتبه آن در مورد تناسب مفاهیم توجه به مکان با آیات و روایات.....	۲۵۰
جدول ۳-۴۶. آزمون فریدمن در مورد تناسب مفاهیم توجه به مکان با آیات و روایات.....	۲۵۱
جدول ۳-۴۷. شاخص‌های آزمون فریدمن در مورد تناسب مفاهیم توجه به مکان با آیات و روایات.....	۲۵۱
جدول ۳-۴۸. فراوانی و درصد نظر خبرگان در مورد تناسب مفاهیم با مقوله توجه به مکان.....	۲۵۱
جدول ۳-۴۹. آزمون فریدمن در مورد تناسب مفاهیم با مقوله توجه به مکان.....	۲۵۱
جدول ۳-۵۰. شاخص‌های آزمون فریدمن در مورد تناسب مفاهیم با مقوله توجه به مکان.....	۲۵۲
جدول ۳-۵۱. مقایسه میان رتبه‌های مقولات مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی اسلامی.....	۲۵۲
جدول ۳-۵۲. شاخص‌های آزمون فریدمن در مورد مقولات مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی اسلامی.....	۲۵۲

- جدول ۴-۱. مقایسه مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی غربی و فرهنگ سازمانی مبتنی بر اسلام در مقولات مبدء و انسان ۲۶۷
- جدول ۴-۲. مقایسه مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی غربی و فرهنگ سازمانی مبتنی بر اسلام در مقولات جهان، زمان و مکان ۲۶۸
- جدول ۵-۱. تشابه‌ها و تفاوت‌های مفروضات بنیادین در اسلام و غرب ۲۸۰

فهرست نمودارها

- نمودار ۱-۱. عوامل موثر در شکل‌گیری فرهنگ سازمانی ۳۸
- نمودار ۲-۱. نحوه شکل‌گیری فرهنگ سازمانی ۴۳
- نمودار ۳-۱. الگوی رمزگشایی فرهنگ سازمانی ۴۴
- نمودار ۴-۱. عوامل موثر بر فرهنگ سازمانی و تأثیر فرهنگ سازمانی بر عوامل دیگر ۴۶
- نمودار ۵-۱. الگوی پروریدن فرهنگ سازمانی ۵۰
- نمودار ۶-۱. انواع فرهنگ سازمانی ۵۱
- نمودار ۷-۱. انواع فرهنگ الگوی دنیسون ۶۷
- نمودار ۸-۱. الگوی مهندسی فرهنگی ۷۶
- نمودار ۹-۱. مدل لایه‌های فرهنگی شاین ۷۷
- نمودار ۱۰-۱. انواع واقعیات اجتماعی ۸۱
- نمودار ۱۱-۱. اصول و معیارهای فضاهای آموزش و پرورش ۹۷
- نمودار ۱۲-۱. الگوی مدیریت فرهنگ سازمانی ۱۰۸
- نمودار ۱۳-۱. انواع تاکتیک‌های جامعه‌پذیری سازمانی ۱۰۹
- نمودار ۱۴-۱. مدل مفروضات بنیادین طبق نظریه‌های مدیریتی غربی ۱۶۱
- نمودار ۱-۳. مدل کلی مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی اسلامی برخاسته از یافته‌های پژوهش ۲۳۷
- نمودار ۲-۳. میانگین رتبه توافق متخصصین از مقوله‌های مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی براساس اسلام ۲۵۳

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱-۱. نقش فرهنگ سازمانی ۴۷
- شکل ۲-۱. الگوی دنیسون ۶۴
- شکل ۳-۱. مدل پنج عاملی فرهنگ سازمانی ۷۰

شکل ۱-۴. الگوی چند سطحی فرهنگ سازمانی	۷۳
شکل ۱-۵. سطوح فرهنگ سازمانی کامینگز و وارلی	۷۵
شکل ۱-۶. مدل شناخت فرهنگ سازمانی	۷۹
شکل ۱-۷. مدل مولفه‌های فضای کاری	۹۱
شکل ۱-۸. عوامل ابعاد مختلف مفروضات اساسی (انطباق بیرونی و انسجام درونی)	۱۰۶
شکل ۱-۹. لایه‌ها یا سطوح فرهنگ سازمانی و ارتباط بین آنها	۱۱۶
شکل ۱-۱۰. فرایند تحول و تکوین هویت	۱۳۰
شکل ۱-۱۱. واژه‌شناسی زمان در قرآن	۱۵۶
شکل ۱-۱۲. مقولات بنیادین فرهنگ سازمانی اسلامی	۱۶۲
شکل ۴-۱. مفاهیم مقوله مبدا فاعلی و غایی از مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی بر اساس اسلام	۲۶۱
شکل ۴-۲. مفاهیم مقوله انسان از مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی اسلامی	۲۶۳
شکل ۴-۳. مفاهیم مقوله جهان از مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی اسلامی	۲۶۴
شکل ۴-۴. مفاهیم مقوله زمان از مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی	۲۶۵
شکل ۴-۵. مفاهیم مقوله مکان از مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی اسلامی	۲۶۷
شکل ۵-۱. مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی شورای‌های مدیریتی	۲۷۲
شکل ۵-۲. مدل کلی مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی در تاراجوب جهان‌بینی توحیدی ...	۲۷۴
شکل ۵-۳. الگوی مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی محبظ‌های آموزشی بر اساس آموزه‌های اسلامی	۲۷۵

پیش رو دارد که البته برخی فعالیت‌ها به صورت راهبردی یعنی درازمدت و برخی فعالیت‌ها به صورت میان مدت و کوتاه مدت بوده است. از جمله فعالیت‌های این مرکز در بخش‌های علمی و آموزشی و پژوهشی، به انجام رسانیدن برخی طرح‌ها، پژوهش‌ها و انتشار آن در قالب کتاب می‌باشد که اهداف متعالی دانشگاه را در دستیابی به رویکردهای تعیین شده به پیش خواهد برد. در این راستا الگوی اسلامی ایرانی رشد و تعالی و پیشرفت در مسیر اهداف متعالی و بلند نظام جمهوری اسلامی، از رویکردهای نوینی است که در رسیدن به فعالیت‌های برنامه‌ای مورد توجه واقع می‌شود.

معاونت پژوهشی از زمان تشکیل تاکنون به این مهم توجه داشته و برنامه‌ها و فعالیت‌هایی را به انجام رسانیده است. این معاونت تلاش دارد با عمق بخشیدن به این فعالیت‌ها و تهیه و تنظیم برنامه‌های راهبردی در راستای محقق نمودن پژوهش‌های علمی، راهبردی و کاربردی دانشگاه گام‌هایی را بردارد؛ و مطابق با ساختار علمی دانشگاه به عنوان سازمانی دانش بنیان، برنامه‌محور، توسعه‌گرا و تحول‌مدار برای پاسخ‌گویی به نیازهای رو به رشد جامعه فراگیران خود، تلاش دارد با نیازسنجی و پاسخ‌گویی به مطالبات به پژوهش‌های علمی خود به ویژه در شاخه‌های مطالعات زنان با گرایش‌های نسل جوان پاسخ دهد.

خوشبختانه این فعالیت مورد استقبال اساتید، دانشجویان و برخی محیط‌های علمی در استفاده و بهره‌برداری از برخی کتب چاپ‌شده بوده است. از کلیه کسانی که ما را در این مسیر یاری نموده‌اند تشکر و تقدیر نموده و از همه محققان و فرهیختگان گرامی جهت همکاری در امور علمی پژوهشی دعوت می‌نمایم.

معاونت پژوهشی دانشگاه

اداره کل پژوهش،

حوزه معاونت پژوهشی و فناوری

پردیس خاوران

پیشگفتار

کتاب حاضر، حاصل پژوهشی پیرامون شناسایی مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی می‌باشد که در آن سعی شده است مقولات و مفاهیم اساسی و بنیادی فرهنگ سازمانی در قرآن و متون اصیل روایی اسلامی مورد بررسی قرار گیرد و بر این اساس با مطالعه و بررسی دیدگاه‌های مدیریتی به تحلیل متون اسلامی پرداخته شده است و پس از استخراج مفاهیم و مقولات بنیادین فرهنگ سازمان از منظر اسلام، به مقایسه تطبیقی این مقولات با دیدگاه‌های مدیریتی راجع پرداخته شد.

مقوله فرهنگ با ظهور انسان روی کره زمین بدید آمده اما فرهنگ سازمانی موضوعی است که به تازگی وارد بحث‌های مدیریت شده است. جوامع با توجه به مبانی فکری و اعتقادی‌شان، دارای فرهنگ‌های متفاوت و مختص به خود هستند. تمام اعمال و رفتار انسان‌ها به‌عنوان مهم‌ترین عنصر در اجتماع، تحت تأثیر فرهنگی است که آنها به خود گرفته‌اند و بدون تردید افراد مختلف با ارزش‌ها و باورها و هنجارهای فرهنگ اجتماعی خویش به سازمان‌ها ملحق می‌شوند (توسی و دیگران، ۲۰۰۶: ۱۱۵). از این رو فرهنگ سازمانی پیوندی نزدیک با فرهنگ عمومی جامعه دارد و بخش گسترده‌ای از رفتار و بالندگی سازمانی را تحت پوشش قرار می‌دهد. اساساً جوهره‌ی فرهنگ سازمان در مفروضات بنیادین، آن فرهنگ قرار دارد که این مفروضات

با مبنایی ایدئولوژیکی، منبعث از اعتقادات و باورهای فرهنگی هر جامعه می‌باشند. و بالطبع درک آنها، می‌تواند تحلیل و بررسی سطوح ظاهری دیگر را به آسانی امکان‌پذیر سازد (شاین، ۱۳۸۳: ۱۵۴).

در سال‌های اخیر نظریه‌پردازان سازمان به این حقیقت پی برده‌اند که پدیده فرهنگ سازمانی می‌تواند در صحنه زندگی اعضای سازمان نقش بسیار مهمی ایفا کند زیرا فرهنگ سازمانی یا به عبارتی مجموعه اعتقادات و ارزش‌ها و الگوهای رفتاری که عموماً افراد سازمان پای‌بند آن هستند، بر روی تمام جنبه‌های سازمان از جمله رفتار فردی، نگرش کارکنان، خلاقیت و نوآوری، تدوین اهداف و اجرای استراتژی‌ها، انگیزه و تعهد، میزان وفاداری افراد، سخت‌کوشی، نظم و انضباط و بهره‌وری تأثیر می‌گذارد (زارعی متین، ۱۳۷۸: ۶۵).

فرهنگ سازمانی در سه سطح، ظاهر رفتاری، ارزش‌های حمایت شده و مفروضات اساسی و زیربنایی قابل تجزیه و تحلیل می‌باشد. که سطح مفروضات اساسی، اساس رفتارها و منبع نهایی ارزش‌ها به‌شمار می‌آید. نه‌آینه شدن ارزش‌ها منجر به باورهای عمیق می‌شود که این باورها خاستگاه رفتارها و اقدامات، محسوب می‌گردد (شاین، ۱۹۸۵: ۸).

در فرهنگ اسلامی نیز مبانی و باورهای جهان‌بینی و ایدئولوژیک در این سطح (مفروضات بنیادین) نقش اساسی ایفا می‌کند. مثلاً اعتقاد مسلمانان به وحدت و یگانگی خداوند موجب انسجام و یکپارچگی می‌شود و هم‌سویی و هماهنگی ارزش‌های فردی و سازمانی را به‌دنبال دارد: واعصوا بحبل الله جميعا ولا تفرقوا^۱ (دعایی، ۱۳۸۱: ۶۴) و این جهان‌بینی توحیدی و ایدئولوژی الهی به عنوان عمیق‌ترین سطح فرهنگ سازمانی در لایه مفروضات اساسی قابل طرح می‌باشد که ارزش‌ها و باورها از آن سرچشمه می‌گیرند و در مظاهر رفتاری متجلی می‌شوند. بر این اساس آنچه در این تحقیق دنبال

می‌شود شناسایی مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی محیط‌های آموزشی با تاکید بر آموزه‌های دین مبین اسلام می‌باشد.

لذا با عنایت به اینکه در این اثر، مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی با رویکرد توجه به ابعاد معنوی و بنیادی متأثر از اندیشه‌های اسلامی و مبانی فکری و ایدئولوژیک افراد و گروه‌های سازمانی مورد بررسی قرار می‌گیرد، امید است بتواند گامی مؤثر در راستای بومی‌سازی فرهنگ سازمانی در آموزش و پرورش باشد که عهده‌دار ارتقاء سطح فرهنگ و حفظ و ارزیابی و تعالی و انتقال میراث فرهنگی جامعه است و در عین حال موجب افزایش بهره‌وری و اثربخشی در تحقق اهداف عالیه نظام مقدس جمهوری اسلامی گردد. در ادامه مراتب قدردانی و سپاسگزاری خویش را از مقام شامخ و روشنگری‌های بی‌دریغ اساتید راهنمای بزرگوaram سرکار خانم دکتر عزتی و سرکار خانم دکتر دیالمه تقدیم می‌دارم. و از تمام عزیزانی که به صورت‌های گوناگون در تدوین این اثر، همراهی‌ام نمودند به خصوص مادر دلسوز و فداکارم که هر آینه دست گرمش تکیه‌گاه من است و دعای خیرش ره‌توشه راه دشوار من؛ تقدیر و تشکر می‌نمایم.

بخش تحت:

فرهنگ سازمانی از آغاز

کلیات

بی‌گمان باید پذیرفت که انسان فرهنگ را می‌آفریند و فرهنگ هم انسان را می‌سازد. فرهنگ به انسان یاد می‌دهد تا اندیشه‌های ثابت و پایداری را بیاموزد و در قالب گروه‌های پیچیده‌ای که وظایف جداگانه و ویژه دارند، سامان یابد. (علی احمدی و همکاران، ۱۳۸۳: ۱۲).

از آنجایی که هدف اثر حاضر، شناسایی و مقایسه مفروضات بنیادین فرهنگ سازمانی در محیط‌های آموزشی با تاکید بر آموزه‌های اسلامی است. در بدو امر، تبیین مسئله و مفاهیم و اصطلاحات مربوط به مقوله فرهنگ و فرهنگ سازمانی ضرورت پیدا می‌کند. لذا در این بخش نخست به کلیاتی پیرامون موضوع این بررسی اختصاص یافته است. و پس از آن به بررسی دانش مدیریتی موجود در دیدگاه‌های مدیریتی رایج پرداخته شده و همچنین، مبانی اسلامی پیرامون مقوله فرهنگ سازمان مورد بحث و تفحص قرار گرفته است.